Den sinosovjetiska konflikten och situationen i Sovjetunionen och de andra arbetarstaterna

(*Antagen av Fjärde internationalens återföreningskongress, juni 1963*)

Innehållsförteckning

Inledning....1
Slutet för monolitismen i den kommunistiska rörelsen....3
(A) Den sinosovjetiska konflikten....3
1....4
2....5
3....5
(B) Andra skillnader inom kommunistpartierna....6
(C) Den fidelistiska strömningen....7
Utvecklingen i arbetarstaterna....8
(A) I Sovjetunionen....8
(B) I Kina och folkdemokratierna....13
(C) I Jugoslavien....16
De revolutionära marxisternas uppgifter....17

(Ur Documents of the 7th World Congress of the 4th International (återföreningskongressen), 1963, s 49-64. Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

Inledning

Världsrevolutionens uppsving, befrielsen av mäktiga revolutionära krafter i de ekonomiskt underutvecklade länderna och arbetarstaterna, samt deras återverkningar på arbetarrörelsen i sin helhet, har avsevärt ökat på den process som började innan Stalins död och slutgiltigt utdelade ett dödligt slag mot stalinismen, dvs. mot Moskvabyråkratins odelade herravälde över den kommunistiska massrörelsen, sovjetsamhället och arbetarstaterna. Istället för detta herravälde, istället för obestridlig makt, har kommunistpartierna och arbetarstaterna i några år erkänt Sovjetunionens kommunistparti som det ”ledande partiet” och Sovjetunionen som den ”ledande staten” och förhållit sig i enlighet med detta. I det sovjetiska samhället, i alla arbetarstater, har byråkratin inte längre förmått utöva en okontrollerad makt och vidmakthålla en allsmäktig polisregim, utan gjort eftergifter till massorna. Under den senaste perioden har det byråkratiska systemets sönderfall spridit sig mer än någonsin. Inom de kommunistiska partierna existerar inte längre den gamla monolitismen, det sovjetiska ledarskapet kan inte längre styra dem i sin helhet, även om det fortfarande har en dominerande auktoritet; skillnader som i åratal har hållits interna har blivit offentliga; våldsam polemik har blossat upp helt öppet, och det har till och med uppstått möjligheter till splittring. Relationen mellan arbetarstaterna och partierna i dessa länder är inte längre ett beroendeförhållande med Kreml; i vissa fall är dispyterna offentliga. De senaste årens två viktigaste antiimperialistiska

och antikapitalistiska revolutionära strider (Kuba, Algeriet) har förts av ledarskap och grupper som varit oberoende från de kommunistiska partierna i dessa länder och från arbetarstaternas byråkrati – ett faktum som har försvagat de stalinistiska och poststalinistiska ledarskapens prestige och auktoritet. ”Avstaliniseringen” – dvs. den befrielseprocess som den styrande byråkratin tvingades vidta för att säkerställa sin makt – löste inte någon av det sovjetiska samhällets motsättningar, varken i arbetarstaterna, eller i synnerhet i Sovjetunionen. Dessa motsättningar bryter ut i olika former som kan röja vägen för att det på ett kraftfullt sätt kan uppstå en tendens mot verklig demokratisering av arbetarstaternas liv.

Den mest uppseendeväckande aspekten på det nuvarande skedet under arbetarstaternas och kommunistpartiernas kris är den sinosovjetiska konflikten som – framförallt i Karibiska havet och under gränsincidenterna mellan Kina och Indien på hösten 1962 – tog formen av en öppen teoretisk och politisk konflikt om centrala internationella politiska frågor som påverkar arbetarrörelsen (krig och fred, oavbruten revolution, en revolutionär eller parlamentarisk väg till socialismen, etc.). Denna konflikt har en benägenhet att splittra den kommunistiska rörelsens vänsterströmningar runt världsrevolutionens problem. Å andra sidan splittrar existensen av Fidel Castros ledarskap de oorganiserade störningarna, framförallt ungdomen i de ekonomiskt underutvecklade länderna, och börjar också splittra de organiserade strömningarna i Latinamerika. Oavsett hur mycket frånvaron av politisk arbetardemokrati begränsar de jugoslaviska erfarenheterna av att tillämpa arbetarförvaltning, så utövar de ändå en lockelse på de mest utvecklade skikten i Sovjetunionen och i Östeuropas arbetarstater.

I takt med att krisen utvecklas – dessutom på liknande sätt som de ekonomiska, sociala och politiska konflikter som inte har upphört att karakterisera Sovjetunionens och de andra arbetarstaternas inre liv – så vittnar den på ett slående sätt om det trotskistiska programmets giltighet: i alla de yttringar av krisen som är progressiva framhävs delar av det trotskistiska programmet, både när det handlar om frågan om världsrevolutionen i de koloniala länderna eller de imperialistiska metropolerna, och om kampen mot byråkratin och för arbetardemokrati i arbetarstaterna.

Men trots att det byråkratiska systemets kris redan har blivit omfattande, är alla de strömningar som hittills har uppstått i det tidigare stalinistiska systemet fortfarande underordnade arbetarstaternas byråkratier, och de har inte kapat banden till de byråkratiska intressena och perspektiven och höjt sig till den socialistiska världsrevolutionens intressen och perspektiv. Dessa begränsningar uttrycks bland annat i att dessa strömningar ömsesidigt anklagar varandra för ”trotskism”, allmänt fördömer ”trotskism”, och bara ytterst motvilligt diskuterar med basmedlemmarna. För sin del koncentrerar Fidel Castros ledarskap sin verksamhet till Latinamerika, och deltar bara delvis och i begränsad mån i debatterna i den internationella kommunistiska rörelsen.

De krafter som avgör krisen låter i bästa fall polemiken bara avbrytas av korta vapenstillestånd. Inga byråkratiska manövrer kan hålla tillbaka krisen för det byråkratiska systemet i kommunistpartierna och arbetarstaterna. Möjligheterna för Fjärde internationalen att ingripa i processen för att säkerställa ett förnyande av den revolutionära marxismen på politisk och organisatorisk nivå ökar hela tiden.

Slutet för monolitismen i den kommunistiska rörelsen

(A) Den sinosovjetiska konflikten

Den sinosovjetiska konflikten kom ut i det öppna 1957, utvidgades avsevärt efter ”Camp David”-mötet (1959), och återupptogs på nytt efter den övergående kompromiss som antogs vid Moskva-konferensen 1960. Efter affären i Karibiska havet och incidenterna vid gränsen mellan Kina och Indien på hösten 1962 förvärrades den, vilket återigen visar att den socialistiska revolutionens utvidgning och seger är oförenliga med stalinismen och den sovjetiska byråkratins intressen, vare sig i den form de tog under Stalin eller under Chrusjtjovs ledarskap, om den revolutionära rörelsen kontrolleras av ett byråkratiskt ledarskap.

Precis som under perioden före kriget, då styrkeförhållandena i världen var ogynnsamma för den socialistiska revolutionen, har sovjetbyråkratins politik sedan den kinesiska revolutionens seger, som förändrade de övergripande styrkeförhållandena till fördel för den socialistiska världsrevolutionen, kännetecknats av ständiga ansträngningar att bevara status quo, som dock alltid visar sig vara icke-existerande. Under efterkrigsperioden innebar status quo en övergripande jämvikt med imperialismen, som inte fick störas av stora revolutionära rörelsen och där imperialismens avgörande positioner inte fick ifrågasättas.

I den mån styrkeförhållandena har stärkts av arbetarstaternas ekonomiska framgångar och Sovjetunionens starka upprustning, har sovjetbyråkratin under Chrusjtjovs ledning oftast kraftigt betonat sin opportunistiska linje inom de internationella relationerna, även om den då och då inlåter sig på äventyrspolitiska åtgärder. De känslor som normalt finns bland de sovjetiska massorna – dvs. deras fruktan för ett nytt krig och förhoppningar om materiella fördelar efter det uppoffringar som de under många år har gjort för att försvara sovjetregimen och skapa en modern ekonomi – har sovjetbyråkratin utnyttjat för sina egna syften,. Byråkratin har systematiserat den rad av högertendenser och -ståndpunkter som formulerades redan på Stalins tid, särskilt under perioder då de sökte överenskommelser med de imperialistiska demokratierna.

De viktiga skillnaderna på denna punkt mellan Chrusjtjov och Stalin handlar inte om byråkratins perspektiv och avsikter utan de olika förhållanden under vilka de verkar och de olika konsekvenser det leder till. Stalin kunde på ett öppet och cyniskt sätt överlämna revolutioner till slaktarna (bland andra den andra kinesiska revolutionen 1925-1927, den spanska revolutionen, de grekiska partisanernas kamp). Chrusjtjov har tvingats ge hjälp till revolutionära rörelser, men han har gjort det på ett otillräckligt, ängsligt sätt, samtidigt som han har sökt överenskommelser med imperialismen eller de underutvecklade ländernas borgarklasser, eller efter att revolutionen redan har uppnått en avgörande seger.

Under samma period tvingades de kinesiska ledarna, som hade segrat efter mer än 20 års prövningar, börja från en låg nivå på produktivkrafterna och ständigt utsatta för imperialistiska angrepp, i synnerhet från den amerikanska imperialismen, som ser Folkrepubliken Kina som ett nytt revolutionärt centrum som hindrar dess ambitioner i Stilla havet. Utan att de kinesiska ledarna principiellt invände mot att söka överenskommelser med de kapitalistiska staterna, visade erfarenheterna icke desto mindre att detta perspektiv knappast var realistiskt för dem, och att det än värre fanns en risk för att Moskva och Washington kunde sluta överenskommelser på bekostnad av en del av Folkrepubliken Kinas intressen. De drevs att mycket mindre inrikta sin politik på att söka överenskom-

melser med imperialismen än på att driva en politik i syfte att försvaga den. Vi måste tillägga att det kinesiska kommunistpartiets ledarskap känner trycket från en levande revolution som segrade för 13 år sedan medan det sovjetiska kommunistpartiets ledarskap representerar en byråkrati som varit befästa vid makten i omkring 40 år.

Den grundläggande orsaken till den sinosovjetiska konflikten finns i de olika behoven inom de byråkratier som leds av de två ledarskapen: den ena uttrycker behoven hos en byråkrati som festar i ledningen för ett ekonomiskt utvecklat land, den andra i ledningen för ett fortfarande fattigt samhälle, som inte kan räkna med någon mer omfattande hjälp från Sovjetunionen. Den sovjetiska byråkratins sökande efter överenskommelser och framförallt en övergripande överenskommelse med imperialismen står i strid med de kinesiska ledarnas sökande efter mer hjälp och bättre försvar mot imperialismens hårda tryck. Ur dessa olika materiella behov härrör de motsättningar som har uppstått mellan de kinesiska och sovjetiska ledarna om en del av den nuvarande internationella politikens centrala frågor. Det har lett till att kineserna våldsamt fördömer Chrusjtjovs och hans anhängares linje i hela världen (Togliatti, Thorez, det indiska KP, det amerikanska KP).

Dessa skillnader kan i huvudsak sammanfattas så här:

1.

Medan de sovjetiska ledarna hävdar att det går att garantera fred även om kapitalismen fortfarande existerar och betonar nödvändigheten att söka samarbete med borgerliga strömningar, inklusive amerikanska imperialistiska kretsar, upphör kineserna aldrig att understryka att imperialismens karaktär inte har förändrats, att man under kampen att säkerställa fred inte får ha några illusioner om den ena eller andra borgerliga strömningen, den ena eller andra imperialistiska ledaren. De erinrar helt riktig om att det enda slutgiltiga sättet att undvika ett nytt världskrig är att störta kapitalismen i världsskala, och att den enda metoden för att arbeta i denna riktning är att utveckla massornas revolutionära kamp. För sovjetledarna består socialismens drivkraft huvudsakligen av Sovjetunionens och de andra arbetarstaternas ekonomiska utveckling. Enligt denna uppfattning kommer övergången till socialismen i världsskala framförallt garanteras av en sovjetisk seger i den ekonomiska konkurrensen, där de revolutionära massornas krafter i hela världen bara spelar en understödjande roll och till och med måste hindras från att ”provocera fram” stora konflikter med kapitalismen på särskilt känsliga ställen. Kineserna vidhåller att det är de världsomfattande revolutionära krafterna som måste spela den grundläggande rollen. På denna viktiga punkt kommer därmed den ståndpunkt som kineserna uttalat nära de revolutionära marxisternas grundläggande inriktning.

Slutligen förebrår kineserna det sovjetiska ledarskapet för att de inte fullt ut utnyttjar den allmänt sett gynnsamma objektiva situation som existerar i världen idag, och för att de för opportunistiska mål överskattar den amerikanska imperialismens styrka.

Chrusjtjovs, och ännu mer Titos, anklagelser att kineserna är för att utlösa ett världskrig, är uppenbara polemiska förvanskningar. Trots allvarliga svagheter, som vi kommer att ta upp senare, har kineserna aldrig uttryckt någon sådan linje, och inte heller har varit mot tillfälliga kompromisser med imperialismen. Under den internationella krisen i oktober 1962 kritiserade de i själva verket Chrusjtjov både för hans opportunism och för att han trampade på den kubanska revolutionens elementära rättigheter, och även för den äventyrspolitik som fick honom att placera ut raketer på

kubansk mark.

2.

Sovjetregeringen förespråkar i grund och botten ”fredlig” konkurrens med kapitalismen. De försöker upprätta avtal med de underutvecklade ländernas nationella borgarklasser, och säger att de inhemska kommunistpartiernas politik, och så mycket som möjligt massrörelserna, ska underordnas dem. Samtidigt som de kinesiska ledarna uppvisar vissa likartade uppfattningar – särskilt i fallet Indonesien – så uttrycker de mycket mer kritiska åsikter om de nationella borgarklasserna, och betonar proletariatets ledande roll och revolutionens oavbrutna karaktär (vilket ställer dem i motsättning till Stalins mensjevikiska idéer om en revolution i stadier och för dem närmare den trotskistiska föreställningen om en permanent revolution). Som ett resultat av det har kineserna i allmänhet en benägenhet att stöda de mest revolutionära rörelserna i de underutvecklade länder, utan att vara bundna av samma tvivel som kännetecknar den sovjetiska inställningen (se till exempel deras olika inställningar till den algeriska revolutionen).

Chrusjtjovs inställning under gränskonflikten mellan Kina och Indien, hans faktiska stöd till Nehrus regering mot den kinesiska arbetarstaten, utgjorde ett extremt uttryck för denna olika inriktning i en så viktig fråga.

3.

Den kritik som kineserna riktar mot Chrusjtjovs och hans anhängares nyreformistiska uppfattningar i hela världen om en ”fredlig”, demokratisk och till och med parlamentarisk väg till socialismen har successivt blivit allt skarpare och mer specifik. Polemiken mot i synnerhet Togliatti höjde sig över generaliseringar och analyserade noga vad det italienska kommunistpartiets generalsekreterare och ledaren för chrusjtjovismen i de kapitalistiska ländernas kommunistpartier hade sagt. Det innebar i själva verket ett försvar av den marxist-leninistiska synen på staten, som hånas av Togliatti och hans sort, trots deras verbala protester om motsatsen.

Dessutom har denna kinesiska kritik en vidare betydelse, eftersom den chrusjtjovitiska tesen om en fredlig väg till socialismen sprids av kommunistpartier i en rad koloniala och halvkoloniala länder där det redan existerar eller snabbt kan uppstå en revolutionär kris, och där varje ”demokratiskt”, ”fredligt” perspektiv vid första bästa verklig prövning bara kan få katastrofala konsekvenser.

* * *

De kinesiska uppfattningarna visar sig alltså på det hela taget vara mer progressiva än de chrusjtjovitiska uppfattningarna i tre av vår periods viktiga frågor – frågan om kampen mot kriget, frågan om den koloniala revolutionens karaktär och de revolutionära rörelsernas linje i de underutvecklade länderna, och frågan om vägen till socialismen, framförallt i de utvecklade kapitalistiska länderna – och är jämförbara med vissa av den revolutionära marxismens teser. Härav de positiva gensvar de fått från framförallt bland delar och strömningar till vänster i de internationella kommunistiska rörelserna, för vilka den kinesiska inställningen utgör en mycket viktig drivfjäder.

Att vi uppskattar betydelsen av de kinesiska kommunisternas ideologiska och politiska utveckling hindrar oss inte det minsta från att uttrycka vår kritik av en hel rad frågor där deras ståndpunkter är felaktiga och farliga:

För det första verkar deras uppfattning om de yttersta konsekvenserna av ett kärnvapenkrig vara mycket kortsiktig, i själva verket underskattar de dessa konsekvenser. Dessutom förefaller kineserna ibland underskatta de krafter som imperialismen fortfarande förfogar över. Framförallt misslyckas de med att föreställa sig frågan om den kvalitativt ny karaktär som ett kärnvapenkrig skulle ha jämfört med tidigare krig, det faktum att en stor del av den vetenskapliga världen anser att det skulle hota att ödelägga mänskligheten.

För det andra kritiserar vi de kinesiska kommunisternas eftersläpning i frågorna om avstalinisering, som de i ett tidigare skede verkade bidra till. Särskilt dålig är deras inställning till de albanska stalinisterna och även till de gamla stalinistiska grupperna i Sovjetunionen, deras tystlåtenhet inför de sovjetiska fördömandena av Stalin och hans ”kult”. Denna inställning kan bara få negativa konsekvenser. För det första hindrar det utvecklingen av en strömning som skulle vara positiv mot dem i Sovjetunionen och i Östeuropas arbetarstater. Om vänstertendenser i denna del av världen är positiva till en internationell revolutionär politik, så kan de bara fördöma alla de gamla stalinisterna och deras nostalgi för den stalinistiska epoken. Liknande överväganden gäller kommunistpartierna i de kapitalistiska länderna, framförallt de som har ett stort massinflytande (exempelvis det italienska kommunistpartiet).

Dessutom kan revolutionära marxister bara fördöma kinesernas polemik mot de jugoslaviska kommunisterna. Denna polemik påminner ofta om den gamla stalinistiska stilen, och grundas på en uppenbar förvanskning av den jugoslaviska verkligheten och de uppfattningar som uttrycks av det jugoslaviska Kommunistiska förbundet. Vissa av jugoslavernas högeravvikelser om en hel rad problem (den internationella politiska linjen, vägen till socialismen, inställningen till ”tredje världens” nationella borgarklasser, etc.), vars mycket farliga tendenser härrör från vissa ekonomiska uppfattningar, och redan har skapat tecken på ett obestridligt byråkratiskt förfall, måste fördömas. Men de rättfärdigar inte på något sätt anklagelsen att kapitalismen har återupprättats, eller att Tito och hans anhängare uteslöts. Sådana anklagelser skadar i själva verket de som utslungar dem.

Slutligen är det nödvändigt att peka på att kineserna fortsätter att hänvisa till De 81:s deklaration från 1960, som till största delen är en text som uppnåtts med hjälp av omfattande kompromisser, och kan därmed inte på något effektivt sätt klargöra de grundläggande diskussionsfrågorna, men ligger faktiskt till stor del bakom ståndpunkterna i många kinesiska dokument från de senaste månaderna.

(B) Andra skillnader inom kommunistpartierna

Även om den sinosovjetiska konflikten för närvarande är den viktigaste inom den kommunistiska rörelsen, så är det inte de enda skillnaderna och motsättningarna. Det är inte bara den jugoslaviska strömningen, som trots närmandet till Chrusjtjov vidmakthåller en omfattande självständighet och sina egna kännetecken, utan i båda ”lägren” finns det en varierande rad skillnader och särskilda bildningar.

Det gäller kineserna och albanerna, vars uppfattningar inte ska anses vara identiska, men är särskilt sant för den chrusjtjovitiska gruppen, som i själva verket kombinerar partier och ledarskap med mycket olika linjer, ofta om mycket viktiga frågor. Således ligger Gomulkas linje, i synnerhet avseende jordbruksfrågor, inställning till intellektuella, avstalinisering, etc., mycket långt från det bulgariska kommunistpartiets linje. Således är den italienska kommunistpartiledningens inställning

till frågan om avstalinisering långt från det franska kommunistpartiets inställning, som hittills har undvikit att lätta på den gamla sortens byråkratiska grepp. Om Thorez formellt säger sig vara mer trogen mot de marxistiska uppfattningarna i förhållande till linjen i den inrikespolitiska politiken, och bland annat utelämnar alla tankar om ett övergångsprogram, så är Togliatti stolt över att vara en ”djärvare” uppfinnare, ifrågasätter öppet giltigheten hos vissa avgörande sidor av den marxist-leninistiska teorin om staten, och kräver ett övergångsprogram, som han emellertid uppfattar på ett helt reformistiskt sätt.

Hittills har upplösningen av den stalinistiska monoliten karakteriserats av att den har följt nationella linjer, dvs. att de offentliga skillnaderna har ägt rum mellan nationella ledarskap, medan vart och ett av partierna verkar vidmakthålla sin enhet. Men de djupa splittringarna och särskilt den sinosovjetiska konfliktens djup – som faktiskt inte kan överbryggas av de alltid nya möjligheterna till kompromisser – skakar om de byråkratiska ledarskapens auktoritet och följaktligen partiernas befintliga regimer. Även om inget parti har återupprättat en verkligt demokratisk regim med tendensfrihet, och även om medveten förvanskning av motsatta ståndpunkter fortfarande är en favoritmetod, så börjar de byråkratiska ledarskapen åtminstone i vissa fall bli tvungna att låta medlemmar i deras partier att ha ståndpunkter som skiljer sig från den officiella linjen, samtidigt som de hindrar dem från att ha ledande poster. De avsevärda skillnader och ganska stora möjlighet till kritik som redan finns i det italienska kommunistpartiet utgör ett tecken på en utveckling som oundvikligen kommer att bli starkare och alltmer utbredd, trots de sicksacksvängar och tillfälliga reträtter som alltid är möjliga och till och med troliga.

(C) Den fidelistiska strömningen

I den nuvarande kommunistiska rörelsen har det fidelistiska ledarskapet en alldeles speciell plats, och det kommer att alltmer spela en verkligt internationell roll, givetvis framförallt i Latinamerika. Detta ledarskap skiljer sig från andra av arbetarstaternas ledarskap, inte bara utifrån sitt ursprung utan också i förhållande till sina ståndpunkter om internationella och inrikespolitiska problem.

En del av dess medlemmar kom fram till marxistiska ståndpunkter innan de deltog i 26 juli-rörelsen, men det kubanska ledarskapet som sådant hade ingen exakt teoretisk form, och uttryckte ända fram till maktövertagandet förvirrade och tvetydiga ideologiska uppfattningar. Men tack vare djupa band till massorna, speciellt med det kubanska samhällets fattigaste skikt, kunde det alltmer förstå den revolutionära processens verkliga logik, och trots sina ideologiska begränsningar arbetade det i praktiken i en permanent revolutionär riktning och säkerställde bildandet av den första arbetarstaten på den amerikanska kontinenten. Således blev Kuba det första exemplet under vår tid på en revolution där ledarskapet genom egna erfarenheter under kampens förlopp kom över till marxism-leninismens uppfattningar.

Senare erfarenheter har visat att detta är en djup övertygelse. I korthet,

(a) Det kubanska ledarskapet är det första ledarskapet i en arbetarstat sedan Lenin och Trotskij som har vänt sig till de utsugna massorna – i kontinental skala – för att uppmana dem till revolutionär kamp för att erövra makten. (Se den Andra Havannadeklarationen.)

(b) Genom sina tal och deklarationer har Fidel Castro och hans kamrater visat att de ser på den latinamerikanska revolutionens problem utifrån en i huvudsak revolutionär synvinkel, och avvisar

de chrusjtjovitiska uppfattningarna bland de latinamerikanska kommunisternas majoritet. Fidel Castros tal till Kongressen för amerikanska kvinnor (januari 1963) utgjorde ännu ett avgörande steg framåt på denna nivå.

(c) Nationellt upplevde det fidelistiska ledarskapet starkt de byråkratiska faror som hotade och fortfarande kan hota revolutionen, ingrep på ett medvetet sätt, precis som Vänsteroppositionen försökte göra i Sovjetunionen och i bolsjevikpartiet, och vädjade öppet till massorna att kämpa mot byråkratiseringen och säkerställde en rad konkreta organisatoriska åtgärder (efter avlägsnandet av Escalante).

Således framstår det fidelistiska ledarskapet i detta skede som det överlägset mest utvecklade ledarskapet i alla arbetarstater. Även om dess revolutionära linje utan tvivel ligger närmare kinesernas linje så behöver de samtidigt ekonomisk och militär hjälp från Sovjetunionen. Eftersom de därför bara ytterst diskret engagerar sig i de nuvarande internationella debatterna, kommer de ändå att befinna sig i en ställning där de kan utöva ett ökande internationellt inflytande, framförallt i Latinamerika men också i andra koloniala och halvkoloniala länder och till och med bland ungdomar i de kapitalistiska länderna och arbetarstaterna.

Utvecklingen i arbetarstaterna

(A) I Sovjetunionen

Mot bakgrund av de intressen och grundläggande tendenser som för längesedan analyserades av den trotskistiska rörelsen, har spänningarna och konflikterna i det sovjetiska samhället tenderat att visa sig i nya former.

Avstaliniseringen hade mycket djupa ekonomiska, sociala och politiska rötter. Den motsvarade i grund och botten behovet att försvara och bevara den byråkratiska regimen under förhållanden där Stalins metoder och uppfattningar orsakade explosioner. Den bestod till och med av försök till en delvis lösning av problem som ställdes och fortfarande ställs objektivt i det sovjetiska samhället, genom dess egna inneboende behov, de internationella behoven att konfrontera imperialismen, och dess relationer till de andra arbetarstaterna.

På ekonomisk nivå står de sovjetiska ledarna inför problem som härrör från konsekvenserna av en byråkratisk förvaltning som innefattar utvecklingen av produktivkrafterna själva.

Tack vare den dynamik som finns inneboende i de kollektiva egendomsförhållanden som inrättades av oktoberrevolutionen, och även den utveckling av teknologin som särskilt ägde rum under efterkrigsperioden och Sovjetunionen också gynnades av, har takten på produktionstillväxten varit relativt hög. Men detta betyder inte att alla möjligheter verkligen har utnyttjats. Tvärtom används fortfarande inte enorma produktiva möjligheter, å ena sidan därför att massornas demokratiska initiativ bara har ett mycket begränsat inflytande, och å den andra därför att den byråkratiska förvaltningen orsakar underutnyttjande av utrustning, obalans i produktionen, ganska avsevärt slöseri, etc.

Mot slutet av Stalins tid hade dessa saker nått en höjdpunkt. Själva innebörden i chrusjtjovismen var att hitta en väg ut ur denna situation utan att störa byråkratins makt.

En av de lösningar man tänkte sig var decentralisering. En hel strömning i den kommunistiska rörelsen inspirerades av det jugoslaviska experimentet och var för denna åtgärd. Det var innebörden av industristrukturens omstrukturering 1957. Även om denna reform gav vissa resultat genom att minska en del av de mest uttalade svårigheterna, kunde den inte undgå att återskapa byråkratism i de nya ekonomiska strukturerna (regionala, etc.) eller att det uppstod lokala förläningar som var lika dåliga som de gamla. Det var därför det efter denna reform ägde rum en ommöblering av ledarskapet, inklusive en ny rekonstruktion av zonerna och den ekonomiska förvaltningen. Under den senaste perioden har tendenser till förnyad centralisering dominerat.

Detta förklarar vissa diskussioner och debatter bland ekonomerna och de sovjetiska ledarna. En strömning som är mot decentralisering försöker återgå till formuleringar om en mer centraliserad förvaltning, medan en annan strömning hävdar att de nya svårigheter som har uppstått beror på otillräcklig decentralisering och vill utvidga decentraliseringen. Det är också förklaringen till att marknaden har fått fler funktioner och till vissa tendenser till större självständighet för den lokala förvaltningen (även här syns inflytandet från de jugoslaviska erfarenheterna).

Slutligen förklarar det vissa debatter om objektiva ekonomiska lagar, och om behovet att upprätta nya index och kriterier för ekonomisk redovisning som utformats för att tillhandahålla mer exakta och jämförbara data om produktion, normer, etc.

Utöver reformerna av industrins organisationsstruktur förutsåg den chrusjtjovitiska byråkratin nyligen även en förändring av partistrukturen och att införa vissa sätt för arbetardeltagande i skötseln av företagen. Det verkliga målet med den reform av partiet som Chrusjtjov tillkännagav i november 1962 är att alltmer använda partiet som ett verktyg som är införlivat i byråkratins kontrollapparat över ekonomin. Det kunde bara leda till mycket delvisa resultat (minskat slöseri, färre ekonomiska brott, etc.) men kunde absolut inte lösa frågan om stimulans som är avgörande för arbetsproduktiviteten, balansen mellan olika ekonomiska branscher, etc., och kunde bara ge upphov till politiska faror. Programmet för att skapa rådgivande kommittéer efter liknande experiment (produktionsmöten), vittnar vältaligt om det faktum att byråkratin själv inser var nyckeln till en verklig lösning finns, men visar på samma gång att byråkratin inte kan gå särskilt långt på denna nivå, och att den agerar ytterst försiktigt med det de försöker. Även om sådana kommittéer bildades, skulle de inte ha någon verklig makt utan bara en rådgivande röst. De kunde därmed inte utgöra den stimulerande kraft som den sovjetiska ekonomin är i behov av.

Således är det uppenbart att byråkratin inte kan lösa den sovjetiska ekonomins motsättningar under denna övergångsfas, eftersom den å ena sidan är oförmögen att förstå ekonomiska lagar på djupet och anpassa sig till dem, och å den andra mobilisera den socialistiska ekonomins huvudkraft, det vill säga massornas kreativa styrka. Den kan bara fortsätta att söka efter tillfällig lindring, skissera ”teknokratiska” lösningar, införa nya sorters byråkratisk kontroll och tilldela arbetarklassen en helt underordnad roll.

Den sovjetiska ekonomins nuvarande svårigheter visar sig särskilt intensivt och uppenbart inom jordbrukssektorn, som trots en mängd reformer fortfarande är underutvecklad, med en fortfarande mycket begränsad tillväxttakt, om den ens existerar per invånare. Det sovjetiska jordbrukets kvarstående underutvecklade karaktär kan mätas i det grundläggande faktum att de personer som är aktiva på detta område fortfarande utgör 50% av hela den aktiva befolkningen, en procentsats som inte står sig så bra i jämförelse med andelen i de mest utvecklade kapitalistiska länderna. Samtidigt

stöter införlivandet av jordbrukssektorn i den planerade ekonomin på stora hinder på grund av att icke kollektiva produktionsförhållanden fortfarande dominerar på landsbygden.

Kolchosernas ökande självständighet, att skapa mer gynnsamma utbytesförhållanden för kolchosernas medlemmar, för bönderna etc., gjorde att det gick att undvika den katastrof som var förbunden med att fortsätta att klämma åt bönderna som Stalin gjorde. Men dessa åtgärder har inte möjliggjort den tillväxttakt som flera gånger har slagits fast i planeringen för att möta de ökande konsumtionsbehoven. De har heller inte gjort det möjligt att successivt minska kolchosmedlemmarnas intressen av sina egna små jordlotter. Följaktligen kan inte kolchoserna räkna med att fullt ut utnyttja den arbetskraft som står till deras förfogande. Slutligen visade sig experimentet med jungfrulig mark* bli otryggt och osäkert, i första hand därför att resultaten drabbas av stora fluktuationer, och på grund av att problem av social natur uppstår i sovchoserna på den tidigare obrukade marken.

Det chrusjtjovitiska experimenterandet har heller inte lyckats hitta någon verklig lösning på jordbruksområdet eftersom det inte har berört problemets djupaste rötter. Svårigheterna på jordbruksområdet kan inte övervinnas utan att investeringarna på landsbygden ökar massivt, och det är i sin tur inte möjligt utan en radikal förändring av den ekonomiska inriktningen, framförallt att investeringarna inom den tunga industrin minskar. Dessutom innehåller en linje som siktar till en mer harmonisk ekonomisk utveckling också att massorna ska delta demokratiskt, det vill säga att kolchoserna och sovchoserna ska förvaltas demokratiskt. Först när kolchosmedlemmarna ser konkreta möjligheter till en stark utveckling av kolchoserna, alltså sina egna kolchosers intäkter, först när de upplever att kolchoserna är demokratiska samhällen som de själva faktiskt har kontroll över, kommer deras intressen av sina egna privata jordlotter successivt att minska och göra det möjligt att utan spänningar och motstånd äntligen föreställa sig en övergång från kolchosformen till fulländade former för kollektiv förvaltning.

Svårigheterna för den ekonomiska utvecklingen och framförallt jordbrukssektorns underutveckling hindrar betänkligt ett förverkligande av betydande framsteg för en ökad konsumtionsnivå. De åtgärder som vidtogs 1962 ökade snabbt priset på livsmedelsprodukter (kött, mjölk, etc.) och utgör det tydligaste beviset på detta.

Det har betonats att Chrusjtjov framförallt försöker ta det sovjetiska samhället i riktning mot en ”välfärdsstat”, och att det kommunistiska samhället för honom innebär ett ”välmående” samhälle. Hans misslyckanden på detta område är därför särskilt allvarliga. Även om den sovjetiska levnadsstandarden har fortsatt att öka, så var dess tillväxttakt 1962 svagare, och är i absoluta tal fortfarande otillräcklig i jämförelse med de sovjetiska massornas ökande behov, som hoppas att deras konsumtionsnivå och välstånd ska börja motsvara de stora ekonomiska och tekniska framsteg som Sovjetunionen har gjort, och som byråkratin själv ständigt skryter om.

På kulturell nivå har sovjetbyråkratin känt behov av en förändring i förhållande till den stalinistiska praktiken, först och främst eftersom dogmatism och administrativa metoder utgör ett sterilt hinder för de vetenskapliga framstegen och följaktligen för produktivkrafternas utveckling. För det andra därför att en sådan inställning riskerar en öppen brytning mellan de intellektuella och regimen. Följaktligen har rörelsen för liberalisering utvecklats i välkända former och ibland nått en ganska hög nivå. Det var under dessa förhållanden som tankar fördes fram om konkurrens mellan olika

* ”Jungfrulandplanen” var Chrusjtjovs plan från 1953 för att öka jordbruksproduktionen genom att odla upp tidigare obrukade områden – öa.

vetenskapliga skolor och andra konstnärliga strömningar än den officiella ”socialistiska realismen” uppstod. Den nuvarande diskussionen om litteratur, måleri, etc. är mycket viktig. Den visar å ena sidan de kraftfulla omvälvningarna bland skikt av unga intellektuella, som vill att den sovjetiska kulturen ska utvecklas till en mycket högre nivå än den föregående periodens. Å andra sidan har de märkligt nog avslöjat chrusjtjovismens främsta begränsningar, som framförallt i början av 1963 har uttryckts i en viss sorts nyzdanovism på kulturområdet. Det är uppenbart att det som står på spel under konflikten mellan Chrusjtjov och de unga intellektuella går långt utöver det abstrakta måleriets och tolvtonsmusikens inneboende förtjänster. Chrusjtjov vet mycket väl att väldigt allmänna politiska konflikter kan få en delvis eller förvanskad återspegling i konstnärliga konflikter i ett samhälle som saknar eller har mycket begränsade demokratiska uttrycksformer. Den stora publik som poeter som Jevtusjenko och Voznessenskij har, vittnar inte bara om ett visst intellektuellt intresse bland sovjetiska ungdomar utan också om vilken politisk betydelse dessa yttringar har. Samtidigt står det klart, att om byråkratin tillåter tankar om en mångfald av vetenskapliga och kulturella strömningar och en fri debatt mellan dem, så skulle det objektivt underlätta skiktningar på politisk nivå, och till och med möjliggöra en viss utveckling kring politiska frågor som inte skulle bli något annat än ett förspel till löften om rätten till ett flerpartisystem i Sovjetunionen.

Den politiska betydelsen av den senaste dispyten på kulturell nivå betonades ännu mer av det faktum att man mer än en gång under debatten ställde frågan om Stalin och brotten under hans period, inklusive frågan om koncentrationslägren. Under diskussionen om kulturella frågor och vissa sovjetiska intellektuellas ansvar under den stalinistiska perioden ställs i själva verket den mer allmänna frågan om många sovjetiska ledares ansvar under samma period. Detta utgör en enorm fara för det chrusjtjovitiska ledarskapet själv, som känner sig nödgat att så snabbt som möjligt täcka igen sprickorna.

Chrusjtjovismens motsättningar hamnar återigen i rampljuset. För att vinna massornas stöd tvingas Chrusjtjov framställa sig som likvidator av ”personkulten”, som kritiker av Stalins värsta brott. I själva verket hamnar han gång på gång i svårigheter på olika områden, och när han ställs inför angrepp från sina motståndare tar han till nya fördömanden av ”personkulten”, försöker ge intryck av att det onda kan återvända och att han utgör garantin mot det. Men samtidigt leder varje åtgärd som Chrusjtjov vidtar för att avstalinisera till att vissa skikt sporras att ta upp nya problem, uttrycka nya behov, kräva en mer svepande avstalinisering. I den mån det utgör en fara för själva det byråkratiska systemet, och följaktligen också för Chrusjtjov själv, måste han antingen slå till reträtt eller inte uppfylla de löften han har givit.

Chrusjtjovismens själva karaktär förklarar att avstaliniseringen omväxlande rycker fram och slår till reträtt, och att det troligen kommer att fortsätta under den närmaste framtiden.

Under de senaste åren har byråkratin tvingats möta nya problem som är förknippade med arbetarstaternas totala ekonomiska utveckling. Som en följd av produktivkrafternas utveckling i Sovjetunionen såväl som de andra arbetarstaterna, och parallellt med kapitalismens försök till ekonomisk integrering i Västeuropa, ökade behovet av en ekonomisk samordning av arbetarstaterna kraftigt. Framförallt under andra halvåret 1962 skisserades viktiga åtgärder, inklusive skapandet av en ”bank för de socialistiska länderna”, vilket kommer att få ett långvarigt inflytande på den ekonomiska strukturen i de arbetarstater som utgör COMECON.

Man föreställer sig också ett gemensamt planeringsorgan för alla dessa länder. Således måste

byråkratin själv tolka och uttrycka de objektiva behoven av en ekonomisk utveckling av arbetarstaterna, om än på ett förvanskat sätt. Även om vi bortser från ett visst tillfälligt motstånd i det ena eller andra landet, så kommer byråkratins existens att hindra ett förverkligande av denna ekonomiska integrering av samma skäl som inom de olika nationella ramarna, men där en nationell byråkratisk självviskhet också läggs till de byråkratiska intressena. Utan en demokratisk ekonomisk planering i nationell skala, utan en harmonisk utveckling i de olika länderna, går det inte att genomföra en demokratisk planering och harmonisk utveckling på internationell nivå. De spänningar och konflikter som orsakas i de olika byråkratiskt förvaltade ekonomierna kommer inte att minska i ett internationellt sammanhang, utan mångdubblas. Dessutom är det nödvändigt att starkt betona att byråkratin inte tvekar att ta till ekonomiska sanktioner, och att den har politiska behov och metoder som hindrar fullbordandet av ekonomiska uppgifter. Således kan inte en verklig samordning av arbetarstaternas ekonomi lyckas om visa av dessa stater utesluts. Mer konkret kan den bara bli mycket delvis om Kina känner sig tvingat att stanna kvar i marginalerna på systemet. Långt från att acceptera en sådan linje är det tvärtom nödvändigt att kräva att arbetarstaternas ekonomiska samordning ska vara öppen för deltagande av vissa underutvecklade länder där revolutionen går framåt mot socialistiska lösningar (t ex Algeriet för närvarande).

Det byråkratiska ledarskapet kommer att fortsätta att hamna under en hel rad olika sorters socialt och politiskt tryck. Vi har många gånger understrukit att det finns intressekonflikter och motstridiga linjer även inom byråkratin. Under de senaste åren har trycket från den ekonomiska byråkratin varit mest uppenbart. Det är känt att det har förekommit tryck på chefer inom industrin och jordbrukssektorn, som bidrog starkt till att vissa av Chrusjtjovs reformer antogs. Men för närvarande spelar vissa chefer inom industrin en ganska betydande roll under diskussionerna om marknadslagarna, ekonomisk redovisning, chefernas makt och marknadens roll. En annan återspegling av dessa tendenser syns i det faktum att antalet personer med teknisk utbildning och bakgrund ökar bland de sovjetiska ledarna. Även om bondeskiktens relationer till byråkratin är bättre än på Stalins tid, så är de ändå fortfarande svåra och komplicerade. I själva verket uttrycks motståndet och konflikterna på ekonomisk nivå framförallt i det mycket stora intresse bönderna upprätthåller för sina egna jordlotter, i frågan om de kontraktsleveranser där kolchosernas medlemmar försöker få högsta möjliga pris, och i att de föredrar kolchosmarknaden.

Men det är framförallt byråkratins relationer till arbetarklassen – vars specifika vikt har fortsatt att öka – och de intellektuella som de viktigaste konflikterna återfinns. Det går förvisso inte att säga det existerar massaktioner mot byråkratin, och att arbetarna uttrycker sina egna ekonomiska och politiska krav i medveten och exakt form. Ändå tyder demonstrationer och konflikter på lokal och regional nivå under de senaste åren på djupare tendenser. Det räcker att erinra om strejkerna i Odessa och Novotjerkass, etc., där arbetarna förde fram avancerade ekonomiska krav och även ställde frågor angående ledningsmetoderna. I vissa officiella dokument eller Chrusjtjovs egna rapporter nämns samtidigt arbetarnas fientlighet avseende de byråkratiska kontrollmetoderna på fabrikerna. Allt detta bekräftar kraftfullt att frågan om arbetarförvaltning är aktuell.

Vad gäller de intellektuella så har vi ovan redan nämnt de viktiga konflikter som har ägt rum ganska nyligen, och där slutsatserna går utöver de kulturella frågorna. I själva verket ställer unga intellektuella och till och med vissa överlevare från äldre generationer alltmer frågan om att återigen ta upp Stalinepoken till kritisk granskning. Bland vissa skikt finns det ett ganska uttalat intresse för frågor som exempelvis rör arbetarråd. Motståndet från en rad intellektuella efter den senaste avspänning

som Chrusjtjov genomförde visar, att oavsett tillfälliga växlingar så är den period då byråkratin reglerade problem med hjälp av administrativa åtgärder och genom att tvinga fram förnedrande självkritik är slut.

All denna oro i dagens sovjetiska samhälle är förbestämd att bli intensivare och mångfaldigas under trycket från både inre problem och internationella motsättningar (den nuvarande sinosovjetiska konflikten har hittills inte fått några nämnvärda återverkningar, men när den fortsätter kommer den högst säkerligen att få det; dessutom bör vi notera tecknen på intresse inom den yngre generationen för de kubanska erfarenheterna). Det byråkratiska ledarskapet kommer att försöka komma till rätta med denna situation med olika metoder, ibland begränsningar och reträtter, ibland nya eftergifter, som avstaliniseringen. Chrusjtjovs ledarskap kommer speciellt att försöka säkerställa sin makt genom att spela det bonapartistiska spelet ända till slutet. Men allmänt sett kommer inte dessa metoder att lyckas kväsa de strömningar för förnyelse som har djupa rötter i det ryska samhället. Således kommer varje steg mot avstalinisering att öppna nya luckor, och strömningarna kommer att rycka fram med målet att uppnå nya eftergifter, samtidigt som alla försök att gå tillbaka kommer att stöta på allt hårdare motstånd, och stimulera en kritisk medvetenhet om det byråkratiska systemets karaktär inom arbetarklassens och de intellektuellas förtruppsskikt.

(B) I Kina och folkdemokratierna

Utvecklingen i Kina under de senaste 5 åren har kännetecknats av händelser av stor betydelse, som har kastat nytt ljus över de motsägelsefulla sidorna hos detta jättelika revolutionära experiment, liksom dess nuvarande begränsningar. Dessa begränsningar härrör ur det faktum att den kinesiska arbetarstaten har en byråkratisk administration och att den internationella ekonomiska hjälpen har varit helt otillräcklig (detta vore sant i absolut mening även om den sovjetiska regeringen inte hade utövat påtryckningar som givetvis förvärrade situationen).

Åren 1958-1959 kännetecknades av ”språnget framåt” och inrättandet av kommuner. Dessa två åtgärder uppnådde resultat som inte får förnekas eller förminskas på grund av den efterföljande motgången under de efterföljande åren. Att helt och fullt utnyttja jordbruksarbetet är en mycket värdefull uppgift för en hel rad underutvecklade länder där motsvarande problem finns. Men när det kinesiska ledarskapet å ena sidan försökte överföra detta experiment till städerna, och å den andra omvandla det till ett gränslöst ”språng framåt” så drabbades det av ett oundvikligt bakslag. Mobiliseringen av jordbruksarbete genomfördes med hjälp av byråkratiska metoder, nästan under militära former, med hjälp av en överdriven förlängning av arbetsdagen, med en irrationell indragning av nödvändiga vilodagar, vilket bara är möjligt under exceptionella perioder och för specifika mål, men som i det långa loppet utröttar arbetskraften och leder till minskad produktivitet kanske t o m passivt motstånd och kamouflerat sabotage. Allt detta måste ge efterverkningar på industriell nivå, där det också begicks mycket allvarliga misstag (större delen av produktionen av ”bakgårdssmältugnar” visade sig vara oanvändbara och kostade således meningslösa ansträngningar och slutade med slöseri). Till detta måste det läggas naturkatastrofer med, enligt officiella rapporter, katastrofala effekter.

På så sätt går det att förklara de senaste årens motgångar och ekonomiska svårigheter. Låt oss upprepa att de förvärrades av Sovjetunionens byråkratiska inställning, som istället för att göra allt för att hjälpa den kinesiska arbetarstaten i en utomordentligt besvärlig situation, drog tillbaka

tekniker, krävde omedelbar betalning av skulden och minskade handelsförbindelserna med Kina betydligt.

Inför dessa ekonomiska bakslag visade det kinesiska ledarskapets inställning att de var ett empiriskt ledarskap, som dock inte agerade utifrån den stalinistiska modellen från tvångskollektiviseringarna. Kommunrörelsen utvecklades förvisso i en överdriven takt, utan att ta hänsyn till de nödvändiga tekniska förhållandena. Samtidigt var beskrivningen av de kollektiva levnadsförhållandena i kommunerna som nästan en omedelbar inledning till det kommunistiska samhället ett verkligt teoretiskt misstag och en propagandistisk bluff. Men de kinesiska kommunisterna tog aldrig till våld för att tvinga in bönderna i kommunerna. De tog inte till Stalins metoder från tvångskollektiviseringarna, en slutsats som bekräftas av det faktum att det inte ägde rum någon massaker som den som blodbesudlade de sovjetiska åkrarna, eller böndernas desperata reaktion att slakta boskap i massiv skala.

Det är också viktigt, att när konsekvenserna av misstagen blev klara, så lyckades ledarskapet efter hårda interna strider göra en sväng som gradvis slutade i en radikal omsvängning på kommunnivå liksom i det ekonomiska livet i allmänhet.

De insåg behovet av några års återanpassning, behovet att inte pressa på så hårt för tung industri, och än mer koncentrera ansträngningarna på industriella konsumtionsvaror och bra produkter, och gick till och med så långt att de försäkrade att jordbruket var prioriterat.

Dessutom visar sig det kinesiska ledarskapets unika natur i hur de föreställer sig sina relationer till massorna. Det innefattar alltid byråkratisk förmyndarmentalitet, men betoningen ligger på behovet att övertyga snarare än att utöva tvång. Detta särdrag bekräftas också av deras ingripande i diskussionen i den internationella kommunistiska rörelsen, där de – som vi redan har pekat på – försvarar en hel rad idéer som går mot de stalinistiska teorierna och utdelar ett dödligt slag mot den stalinistiska monolitismen.

Men Kinas objektivt underutvecklade bas och det nuvarande ledarskapets politiska skolning orsakade svåra byråkratiska förvanskningar i den kinesiska arbetarstaten. Som vi redan har understrukit är den kinesiska arbetarstatens administration byråkratisk. De misstag som begicks under det ”stora språnget framåt” och den febrila kommunperioden vittnar än en gång om detta.

Det är nödvändigt att återigen understryka det kinesiska ledarskapets byråkratiska inställning till avstaliniseringen. 1956-1957 verkade de vara för en utveckling till avstalinisering. Mao Zedong skrev sina teser om motsättningar inom folket och gick med på rätten att strejka. På kulturell nivå förkunnade han läran om ”hundra blommor”. Men när avspänningen öppnade vägen för utveckling av en hel rad tendenser, inklusive öppna konflikter, svängde det kinesiska ledarskapet, och har sedan dess inte upphört att hamna på efterkälken på detta område.

Kinas ekonomiska situation är objektivt besvärlig. Landet kan inte ta något betydande steg framåt om det inte får viktig ekonomisk hjälp från de andra arbetarstaterna och massorna inte mobiliseras demokratiskt i produktionen. Sådana är de omständigheter under vilka kineserna tog upp problemet på internationell nivå. För dem är det hursomhelst mycket svårt att föreställa sig en lösning baserad på ”fredlig samexistens” och långvarig ekonomisk konkurrens. Men imperialismen kan omedelbart sättas under tryck med hjälp av massornas revolutionära kamp, som skulle skapa ett gynnsammare internationellt sammanhang för dem. Å andra sidan går det inte förbise att de ville uppmärksamma de kinesiska massorna på dessa internationella problem, och underströk det sovjetiska ledarskapets

ansvar för att ha begränsat hjälpen, ställa frågan om en internationell utvidgning av revolutionen men tvärtom dölja den andra sidan av Kinas situation, det vill säga en verklig demokratisering av det ekonomiska och politiska livet. En sådan sorts demokratisering skulle i själva verket medföra ett fullständigt utnyttjande av massornas kreativa möjligheter, minska de spänningar som otvivelaktigt existerar idag och de hinder som en byråkratisk administration genom själva sin natur reser för produktivkrafternas utveckling.

För tillfället finns det bara verkligt demokratiska tendenser i lokal skala och troligen bara i ganska begränsade fall. Grundläggande politiska frågor och den grundläggande linjen beslutas alltid högst upp, av snäva byråkratiska skikt.

Folkdemokratierna har upplevt en ojämn utveckling på grund av en rad faktorer: (a) den inledande nivån; (b) takten på den ekonomiska utvecklingen; (c) specifika politiska faktorer; (d) slumpmässiga internationella faktorer.

En del länder, som Tjeckoslovakien, kunde utnyttja en befintlig ekonomisk struktur, åtminstone i delar av landet; andra, som Albanien, hade bara begränsade produktivkrafter. I vissa länder ledde avstaliniseringen till historiska konflikter, som den ungerska revolutionen och det polska oktober, medan avstaliniseringen i andra länder öppet har tillbakavisats (Albanien), eller accepterats passivt och tillämpats bara skenbart (Bulgarien, Rumänien). I en del länder har den inhemska utvecklingen inte fått några internationella återverkningar, medan andra (Östtyskland) har påverkats starkt av den internationella situationen.

Allmänt sett kan följande tendenser och problem konstateras

– I ljuset av vissa svårigheter och obalanser blir behovet av en internationell planering och samordning av arbetarstaterna allt tydligare. Men denna tendens motverkas av specifika nationella behov eller situationer, av en viss ”nationell byråkratisk självviskhet”.

– Industrialiseringens utveckling har inneburit en hel rad problem (rationalisering, ekonomisk redovisning, kamp mot slöseri, etc.) som i en del länder (Tjeckoslovakien, Jugoslavien) är jämförbara med de som finns i Sovjetunionen, medan andra länder (Östtyskland, delvis i Polen) är i behov av att säkerställa en högre och mer regelbunden tillväxttakt.

– På landsbygden är motgångarna på grund av det byråkratiska ledarskapet uppenbara. Kollektiviseringar i mycket snabb takt utan att ta hänsyn till de nödvändiga tekniska förutsättningarna har lett till en verklig kris, t ex i Östtyskland och Tjeckoslovakien. Å andra sidan har den motsatta linje som Gomulkas ledarskap antog visserligen undvikit spänningar och bakslag på grund av en snabb kollektivisering, men däremot varit oförmögen att garantera den drivkraft som produktivkrafterna på landsbygden behöver och säkerställa en effektiv integrering av jordbrukssektorn i den ekonomiska planeringen. Kort sagt behövs det verkligen en ledande socialistisk sektor.

– Vad gäller levnadsstandarden är förbättringarna i många länder fortfarande begränsade, medan de i andra visserligen är på en högre nivå, men utbudskriser äger ändå rum av och till, lika mycket på grund av jordbrukets otillräckliga utveckling som den desorganisering som den byråkratiska förvaltningen orsakar.

– På kulturell nivå är det byråkratiska greppet fortfarande enormt starkt (Östtyskland, Bulgarien, Tjeckoslovakien), och vissa blygsamma åtgärder har krossats i sin linda. I motsats till det är de

intellektuella i andra länder (Polen och även Ungern) i åtnjutande av en viss liberal atmosfär, som i fallet Polen är mer utvecklad än i Sovjetunionen självt.

Efter att Sovjetunionen 1956-1957 antog den nya linjen i förhållandena till folkdemokratierna, har den nationella faktorn, som var så viktig under efterkrigstiden fram till och med Ungernaffären, spelat en allt mindre roll. I den mån resterna av de tidigare härskande klasserna försvinner och folkdemokratierna får en liknande struktur som Sovjetunionen, så kommer dess speciella konflikter och problem också att upprepas i folkdemokratierna, om än i en egen specifik form.

Under den senaste perioden är situationerna i Polen och Ungern mest mottagliga för en viktig utveckling. I Polen finns symptom som pekar på ett nytt uppsving för kritiska vänsterkrafter. I Ungern visade de senaste valen att det existerar olika strömningar som lyckades utnyttja de mycket begränsade lagliga möjligheterna att manifestera sig. I Tjeckoslovakien har det byggts upp spänningar som kan ge upphov till hårda konflikter inom en inte så avlägsen framtid. Symptom på detta har vi fått från händelser som Barakaffären, studentdemonstrationer och arbetarkonflikter.

(C) I Jugoslavien

Jugoslavien utgör ett särskilt fall i arbetarstaternas utveckling. Trots vissa tillfälliga inbromsningar har den allmänna produktionstillväxten varit mycket betydande. Även på landsbygden verkar ledarskapet ha utformat en mycket riktigare och effektivare linje än ledarskapen i Östeuropas andra arbetarstater. Det är uppenbart att förekomsten av arbetarråd har spelat en mycket positiv roll, trots rådens begränsade maktbefogenheter och vissa tecken på urartning som till och med har fördömts officiellt.

Utarbetandet av den nya konstitution som ska antas visar att de jugoslaviska kommunisterna i frågor som rör en arbetarstats struktur under en övergångsfas har givit ett mycket positivt bidrag och ligger före arbetarstaterna övriga ledarskap, även de som är mest positiva till en avstalinisering. Vi ska inte glömma bort att en hel rad av de problem som den chrusjtjovitiska flygeln pekade på redan hade förts fram av jugoslaverna (decentralisering, behovet av ekonomisk stimulans, etc.).

Icke desto mindre kan revolutionära marxister inte okritiskt acceptera en hel rad sidor hos den jugoslaviska politiska ekonomin. Tendenserna till decentralisering drevs på extremt mycket, och framförallt kunde inte godkännandet av marknadens fria spel undvika att medföra mycket stora faror, som i själva verket förkroppsligades, något som ledarna själva tvingade erkänna.

Dessutom förhindrade inte decentraliseringen att byråkratismen fortplantades lokalt och gynnade utvecklingen av tendenser till särintressen.

Även fallet Jugoslavien har i själva verket bevisat att den verkliga lösningen är en verklig och fullständig demokratisering av det ekonomiska och politiska livet. Det går inte att uppnå genom att upprätta arbetarråd vars maktbefogenheter är klart begränsade, samtidigt som det inte finns några proletär demokratiska organ vars ställning gör att de verkligen kan avgöra den politiska linjens grundläggande frågor.

De revolutionära marxisternas uppgifter

De revolutionära marxisternas främsta uppgift är att outtröttligt utveckla sin revolutionära kritik av

byråkratin och dess regim, oavsett dess aktuella form. Fjärde internationalen döljer inte det faktum att dess strategiska mål i Sovjetunionen och Östeuropas folkdemokratier är en antibyråkratisk revolution för att genomföra det program som fastställdes i Övergångsprogrammet (1938) och i senare dokument från vår internationella rörelse. Dessutom har de revolutionära marxisterna i dessa länder i uppgift att med hjälp av internationalen utarbeta övergångsprogram för de olika länderna som utgår från massrörelsens nuvarande nivå och de speciella sammanhangen i varje land.

Mer allmänt måste revolutionära marxister söka stödjepunkter i det byråkratiska systemets nuvarande kris för att erbjuda lösningar på de omdiskuterade problem som återspeglar övergångsfasens problem, om än ofta i förvanskad form. De måste i synnerhet försöka uttrycka sig med ett språk som framförallt är tillgängligt för den yngre generationen, som även om den inte har genomgått den stalinistiska utbildningens värsta förvanskningar ändå inte har haft möjlighet att lära känna det kritiska leninistiska tänkandets bästa traditioner.

Under den sinosovjetiska konflikten och mer allmänt under den nuvarande diskussionen inom de kommunistiska partierna fördömer Fjärde internationalen energiskt användning av statlig makt för att lösa teoretiska och politiska frågor. I synnerhet fördömer den de ekonomiska åtgärder som det chrusjtjovitiska ledarskapet har vidtagit mot Kina och Albanien. Den understryker särskilt behovet att skilja mellan en arbetarstats och ett kommunistpartis politik. Den fördömer det faktum att meningsmotsättningar och konflikter mellan partiernas ledarskap möts med repressalier och splittringar på statlig nivå.

Inom den världskommunistiska rörelsens ramar bekräftar Fjärde internationalen sitt kritiska stöd till de kinesiska kommunisterna under deras kamp mot det chrusjtjovitiska och en stor del av de andra kommunistiska ledarskapens nyreformism, eftersom internationalen menar att den kinesiska linjen i den antiimperialistiska och antikapitalistiska kampens grundläggande frågor (metoder för kampen mot kriget, synen på den koloniala revolutionen, ”oavbruten” revolution, vägen till socialismen i de utvecklade kapitalistiska länderna) på det hela taget är progressivare än chrusjtjoviternas, och är mer förmögen att dela upp vänsterströmningarna i den kommunistiska rörelsen.

Icke desto mindre är Fjärde internationalen fortfarande kritisk mot det kinesiska ledarskapet i andra frågor av stor betydelse (förståelsen av de möjliga konsekvenserna av ett kärnvapenkrig, inställningen till vissa av de underutvecklade ländernas nationella borgarklasser, karakteriseringen av den jugoslaviska arbetarstaten, inställningen till frågan om avstalinisering, etc.).

Fjärde internationalen stöder behovet av en internationell konferens för den kommunistiska rörelsen, som ska förberedas med en omfattande, demokratisk diskussion med deltagande från alla revolutionärt marxistiska strömningar. Fjärde internationalen borde få möjlighet att delta i en sådan konferens.

I Sovjetunionen måste de revolutionära marxisterna i det nuvarande skedet framförallt kämpa för att utvidga och fördjupa avstaliniseringen och tvinga byråkratin att göra avsevärda eftergifter till massorna och de intellektuella. Det är speciellt nödvändigt att framhålla de skadliga konsekvenserna av byråkratins förvaltning av ekonomin och föra fram behovet av organ för arbetarkontroll och arbetarförvaltning på fabrikerna.

Vi måste stöda arbetarnas rätt att försvara sina krav med strejker, inte på ett abstrakt sätt utan utifrån de insatser och rörelser som faktiskt äger rum.

På kulturell nivå kämpar de revolutionära marxisterna mot alla zdanovistiska eller nyzdanovistiska uppfattningar och kämpar för fullständig frihet för alla vetenskapliga skolor och konstnärliga strömningar.

De kämpar också för informationsfrihet och i synnerhet för sovjetiska medborgares rätt att direkt och fullständigt få reda på de olika ståndpunkter som existerar eller framträder i partiet och i de statliga organen. Samma sak gäller de olika ståndpunkterna i de kommunistiska partierna.

På ekonomisk-politisk nivå stöder de revolutionära marxisterna behovet att avsevärt öka investeringarna inom jordbrukssektorn och konsumtionsvarusektorn, även på bekostnad av investeringar i den tunga industrin. En sådan linje skulle säkerställa en mer balanserad och harmonisk ekonomisk utveckling, och på samma gång möjliggöra en ökning av arbetsproduktiviteten. Det skulle leda till tydliga konsekvenser på alla områden, inklusive den tunga industrin.

De revolutionära marxisterna är också för en ökad ekonomisk samverkan mellan arbetarstaterna för att garantera en mer rationell arbetsdelning. Jämsides med en ekonomisk samverkan är det nödvändigt att utveckla allt närmare politiska och kulturella relationer, och fri rörlighet för människor mellan arbetarstaterna för att underlätta utbytet av erfarenheter och en ökad enhetlighet.

I Kina betonar de revolutionära marxisterna att det kinesiska ledarskapet, trots sin positiva roll under den kommunistiska rörelsens internationella konflikter, ändå är ett byråkratiskt ledarskap som leder en stat med djupgående byråkratiska förvrängningar. Kampen mot byråkratin och dess regim och för proletär demokrati, dvs. för arbetar- och bonderåd med verkliga maktbefogenheter, för en verklig sovjetstruktur, för yttrandefrihet för strömningar och partier som kandiderar inom ramen för det samhälle som uppstod ur revolutionen, och representerar arbetarnas och böndernas intressen, för fackföreningarnas oberoende i förhållande till staten, för frihet för alla vetenskapliga skolor och alla konstnärliga strömningar, etc., gäller också Folkrepubliken Kina. Dessa erövringar kan bara förvärvas med hjälp av en antibyråkratisk kamp i tillräckligt massiv skala för att genomföra en kvalitativ förändring av regeringens politiska form.

Under det nuvarande skedet kommer de revolutionära marxisterna mer exakt att kämpa för:

(a) Verklig demokratisk styre av kommunerna.

(b) Införande av arbetarkontroll och så småningom arbetarförvaltning i fabrikerna.

(c) Rätten att kritisera inom kommunistpartiet och för tillämpning av minoritetsrättigheter i Kina av samma typ som ledarskapet själv kräver på internationell nivå.

(d) Fortsätta och utveckla linjen från 1956-1957 angående avstalinisering, en inriktning som uttrycktes i Maos tal om ”motsättningar inom folket” och den så kallade kampanjen om ”hundra blommor”.

I Östeuropas folkdemokratier måste programmet för de revolutionära marxisternas nuvarande kamp utarbetas på grundval av kriterier som är jämförbara med de som gäller för Sovjetunionen, men utgår från de mycket varierande förhållanden som underströks ovan.

I Jugoslavien kommer de revolutionära marxisterna att kämpa mot den nuvarande ekonomiska strukturens centrifugala tendenser, för en större roll och ökad makt för arbetarråden, för en utvidgning av deras maktbefogenheter på politisk nivå, för ett effektivt genomförande av de mest

progressiva nya konstitutionella reglerna, för rättigheter för tendenser i partiet och yttrandefrihet, för kritik och för opposition, och rättigheter för flera partier av sovjettyp. På internationell nivå kommer de att rikta in kampen mot ledarskapets opportunistiska högerlinje i frågor om kriget, ”fredlig samexistens”, relationer till de nationella borgarklasserna och ”vägen till socialismen”.